

**Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Економічний факультет**

ДРУЛЬ СНІЖАНА ПАВЛІВНА

**ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
072 «Фінанси, банківська справа і страхування»
(галузь наук - Управління та адміністрування)**

**Автореферат на здобуття
другого (магістерського) рівня вищої освіти**

Івано-Франківськ – 2023

Дипломна робота виконана в Прикарпатському національному університеті
імені Василя Стефаника

Науковий керівник:

к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів Мацьків Володимир Володимирович

Рецензент:

к.е.н., доц, доцентка кафедри менеджменту та маркетингу Шурпа Світлана
Ярославівна

Захист відбудеться «21» грудня 2023 р.

Дипломну роботу надано до захисту «17» грудня 2023 р.

Завідувач кафедри

Омелян Левандівський

ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Вступ.....	3
Розділ 1	8
ТЕОРЕТИЧНІ-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	8
1.1.Історичні передумови становлення та розвитку української банківської системи.....	8
1.2.Сучасні тенденції функціонування банківської системи України.....	14
1.3.Методи оцінки та регулювання діяльності банківської системи.....	24
Висновки до I розділу.	29
РОЗДІЛ 2	31
АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТА ПРОБЛЕМ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	31
2.1.Основні показники діяльності банків України впродовж останніх років.....	31
2.2. Дослідження особливостей та проблем функціонування банківської системи на основі АТ «Райффайзен Банк».	38
Висновки до II розділу.....	51
РОЗДІЛ 3	53
УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	53
3.1.Міжнародні тенденції реформування банківської діяльності.....	53
3.2.Стратегічні напрями покращення ефективності банківського сектору України.	57
3.3.Можливі шляхи модернізації функціонування банківської системи України.	62
Висновки до III розділу.....	67
ВИСНОВКИ	69
Список використаних джерел	73

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. В сучасних умовах турбулентності фінансової системи та загальної економічної нестабільності, зумовленої нинішніми викликами, що виникають у зв'язку із російським широкомасштабним вторгненням, наголошується на значущості діяльності банків та їхнього впливу на фінансову безпеку держави. Це також стосується реалізації соціальних завдань, таких як організація виплат та забезпечення безперебійної роботи платіжних систем та обслуговування клієнтів. Банківські установи, як посередники між вкладниками та позичальниками, сприяють безперервному функціонуванню економіки. Вони збирають кошти у вкладників, об'єднують їх та надають у відповідності з потребами позичальників. Хоча банки здійснюють різноманітні завдання, їхня основна роль полягає у зборі та розподілі коштів, зокрема у формі депозитів від тих, хто володіє коштами, та позик для тих, хто має потребу у фінансових ресурсах. Така взаємодія між вкладниками та позичальниками через банки визначається відсотковими ставками за позиками та виплатами за депозитами. Вкладниками можуть бути як фізичні особи та родини, так і різноманітні фінансові та неприбуткові організації, національні та місцеві установи влади.

Безпека та надійність банків – головна складова державної політики, спрямована на запобігання банкрутства фінансових установ та уникнення паніки серед населення. В Україні банки працюють на підставі статутів та отримують ліцензії від Національного банку України (основного регулятора банківського сектору). Діяльність банків контролюється законодавством та регулярним наглядом. Якщо банки здійснюють операції за кордоном, вони також підлягають регулюванню країни, де вони працюють. Регулятори мають широкі повноваження для втручання у справи проблемних банків з метою мінімізації порушень у їх функціонуванні.

Нормативи спрямовані на обмеження кредитного, ринкового, ліквіднісного та загального ризиків платоспроможності банків. Наприклад, вимагається, щоб банки утримували більше високоякісного капіталу, такого як нерозподілені прибутки та сплачений капітал, для покриття можливих збитків, ніж це було до фінансової кризи. Великі міжнародні банки повинні

мати ще більше капіталу для збалансування можливих наслідків їх банкрутства для стабільності світової фінансової системи (відоме як системний ризик). Норми також визначають мінімальні рівні ліквідних активів для банків і встановлюють стійкі, тривалі джерела фінансування.

Макроекономічна ситуація, в якій сьогодні функціонує банківська система, є критичною через тривале широкомасштабне вторгнення Російської Федерації, окупацію частини території, серйозні збитки та руйнування внаслідок постійних ракетних ударів та атак. Український банківський сектор успішно пройшов через уже другий рік війни, завдяки значному досвіду протидії банківським кризам, отриманому протягом останніх трьох десятиліть, і рішучому втручання центрального банку для зміцнення та очищення банківської системи впродовж останніх восьми років. Це дозволило банківській системі залишитися стійкою в перші тижні російського вторгнення. Однак невизначені перспективи для українських банків можуть призвести до збільшення рівня проблемних кредитів через серйозний економічний вплив війни, що призведе до великих збитків для банків. У період війни виведено з ринку два банки з російською власністю і націоналізовано Сенс Банк (Альфа-Банк), що також пов'язаний з росією. Чотири українські банки перебувають під загрозою, і хоча рішення про них ще не прийнято, ймовірно, регулятор надасть їм підтримку для уникнення додаткового напруження в суспільстві. Таким чином, вивчення сучасного стану функціонування банківської системи залишається актуальним і важливим.

Запитання щодо характеристик та труднощів функціонування банківської системи України, її історичний перебіг мають широке дослідження, у якому беруть участь вчені, такі як В. В. Булюк, О. В. Дзюблюк, Г. Ю. Коблянська, А. О. Костюченко, І. Кошельник, С. Лашкевич, Н. Р. Галайко, І. В. Кучерук, А. А. Кушнар'ова, А. В. Бурковська, Ю. П. Макаренко, К. С. Мороховець, Л. М. Рябініна, Н. Ю. Няньчук, Л. І. Ухлічева, В. С. Стельмах, А. В. Шаповалов, В. Л. Кротюк, Н. Г. Фатюха, Т. А. Гришунова, Д. Шварц, В. А. Шпильовий, К. Жао, П. Цай, Дж. Вонг, Х. Вагнер, С. Куеста, М. Руеста, П. Урбіола та багато інших. В їх роботах висвітлено теоретичні засади розвитку національної банківської системи, її еволюцію та загальні принципи

функціонування, кризові стани та шляхи подолання цих викликів. Проте сучасні виклики для української банківської системи є унікальними, і складна економічна обстановка, до якої зараз пристосовується банківська система, викликає додаткові загрози для її стабільності. Саме тому, питання про удосконалення функціонування банківської сфери України в найближчі роки потребує додаткового наукового дослідження.

Метою магістерської роботи є ретельне обґрунтування економіко-правових засад, які лежать в основі функціонування банківської системи. Робота передбачає аналіз сучасного стану банківської системи, оцінку динаміки її змін та визначення ключових викликів на прикладі конкретного банку. Крім цього, робота має на меті розробку конкретних стратегій і шляхів модернізації функціонування національної банківської системи.

Для досягнення зазначеної мети в магістерській роботі було поставлено та виконано наступні завдання:

- визначити історичні передумови становлення та розвитку української банківської системи;
- дослідити сучасні тенденції функціонування банківської системи України;
- розглянути методи оцінки та регулювання діяльності банківської системи;
- провести аналіз основних показників діяльності банків України впродовж останніх років;
- провести дослідження особливостей та проблематики функціонування банківської системи на основі АТ «Райффайзен Банк»;
- розглянути міжнародні тенденції реформування банківської діяльності;
- охарактеризувати стратегічні напрями покращення ефективності банківського сектору України;
- навести можливі шляхи модернізації функціонування банківської системи України.

Об'єктом дослідження в магістерській роботі є банківська система України.

Предметом роботи є економіко-правові основи розвитку банківської системи України та виявлення потенційних шляхів її модернізації.

Інформаційну базу магістерської роботи склали: законодавчі та нормативно-правові акти України, що регулюють банківську сферу, матеріали Міністерства фінансів України та Національного банку України, статистичні та аналітичні звіти, а також дані НБУ та Державної служби статистики України, фінансова звітність АТ «Райффайзен Банк», інструктивно-методичні документи з організації діяльності банків, підручники, монографії, наукові публікації в українських та зарубіжних періодичних виданнях, матеріали науково-практичних конференцій та інші наукові ресурси, які відображають актуальні дані та дослідження у банківській сфері. Ці джерела складають основу для аналізу та дослідження функціонування банківської системи України та її модернізації.

Методами дослідження. В даній магістерській роботі використовувалися різноманітні методи дослідження, такі як аналіз і синтез теоретичної бази, методи аналізу, узагальнення, структуризації, абстрагування, індукції та дедукції, системний підхід, а також графічні та порівняльні методи. Крім цього, у процесі дослідження та вирішення поставлених завдань використовувалися загальнонаукові та аналітичні підходи.

Наукову новизну магістерської роботи визначає сучасний підхід до опису особливостей роботи банківської системи України в умовах воєнного конфлікту та прогнозування його подальшого розвитку.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані результати мають практичне значення у виробленні теоретичних, методологічних основ і практичних аспектів розвитку банківської системи України.

Структура магістерської роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних розділів, списку використаних джерел, додатків. Список використаних джерел містить 115 найменувань. Загальний обсяг роботи складає 82 сторінки друкованого тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У розділі 1 «Теоретичні-методичні засади функціонування банківської системи України» авторкою досліджено історичні передумови становлення та розвитку української банківської системи. Було проаналізовано сучасні тенденції функціонування банківської системи України. Розглянуті методи оцінки та регулювання діяльності банківської системи.

У розділі 2 «Аналіз особливостей та проблем функціонування банківської системи України» був проведений аналіз особливостей та проблем функціонування банківської системи на основі АТ «Райффайзен Банк». Розглянуто основні показники діяльності банків України впродовж останніх років.

Протягом останніх п'яти років в банківському секторі України спостерігається зменшення кількості банків, при цьому відбувається виходження слабких та неплатоспроможних установ.

За рейтингом стійкості лідирують АТ «Райффайзен банк», АТ «Укрсиббанк» та АТ «Креді Агріколь банк». Найстійкішим протягом 2020-2022 років є АТ «Райффайзен Банк». Від початку війни банки продовжували свою діяльність – практично безперервно в тих регіонах, де це було безпечно для співробітників та клієнтів.

У розділі 3 «Удосконалення діяльності банківської системи України» були розглянуті міжнародні тенденції реформування банківської діяльності та визначені можливі шляхи модернізації функціонування банківської системи України.

ВИСНОВКИ

У проведеному дослідженні було досягнуто мети та виконано поставлені завдання, що дало змогу зробити наступні висновки.

1. Вітчизняна банківська система сформувалася після отримання незалежності у 1991 році. Протягом останніх років був процес розвитку та реформування цього сектору. Центральним банком України є Національний банк України (НБУ). Основні функції банківських установ включають кредитування, залучення коштів, касове та розрахункове обслуговування, надання валютних, трастових послуг та інших банківських операцій. Ці операції можуть бути пасивними, активними або комісійно-посередницькими за економічним змістом. Банківська система, здійснюючи ці операції та надаючи послуги, виконує функції створення та регулювання грошової маси, трансформації та стабілізації.

2. Сучасні тенденції у функціонуванні банківської системи спрямовані на її діджиталізацію. Цифрова трансформація у банківському секторі – це безперервний процес, який впливає на зовнішнє та внутрішнє середовище шляхом перебудови процесів та методів. Цифрова трансформація має ряд причин, включаючи обслуговування віддалених районів без фізичних філій, диференціацію серед конкурентів та зниження операційних витрат. Банки, як підприємства, мають головну мету – отримання прибутку. Сучасні функції банківських доходів включають забезпечення самоокупності, генерацію грошового потоку, формування резервів, отримання чистого прибутку, ризикове зниження та самофінансування.

3. Посилення конкуренції в банківській системі є передумовою універсалізації банків та розширення переліку послуг, що надаються сучасними універсальними банками.

За основними функціями Національного банку України (НБУ) стоїть нагляд за банківськими групами, регулювання банківського сектору та системно важливих банків, а також проведення діагностики та утвердження планів

інспекційних перевірок. НБУ приділяє увагу структурі власності, власникам та керівникам банків, а також займається управлінням заставами неплатоспроможних банків та складанням списків кредитних посередників. Все це здійснюється для забезпечення фінансової стабільності та безпеки банківської системи України.

4. Останні п'ять років принесли скорочення кількості банків в Україні, при цьому з ринку зникають слабкі та неплатоспроможні установи. Частка банків із іноземним капіталом зросла з 2008 по 2022 рік. Загальний аналіз показників діяльності банків свідчить про збільшення прибутковості, росту капіталу та активів. Хоча відбувалася стабільна зміна рентабельності капіталу у 2017-2019 роках, в 2020 відбулося просідання, що пізніше відновилось у 2021 році. Зростання обсягів доходів банків є позитивним фактором, хоча спостерігається скорочення процентних доходів та збільшення частки комісійних. Банки, такі як АТ «Райффайзен банк», АТ «Укрсіббанк» та АТ «Креді Агріколь банк», очолюють рейтинг стійкості, з особливим виділенням АТ «Райффайзен банк» як найстійкішого протягом 2016-2020 років. У період війни банки продовжували свою роботу майже безперервно в безпечних регіонах для працівників та клієнтів.

5. Об'єктом дослідження став АТ «Райффайзен Банк». Зважаючи на негативний вплив коронавірусної кризи в 2020-2021 роках та повномасштабне вторгнення російських військ у 2022 році, АТ «Райффайзен Банк» проявив стабільну та ефективну діяльність. Це відображається у послідовному зростанні ключових фінансових показників банку, таких як власний капітал, кредитний портфель, зобов'язання та чистий прибуток, протягом періоду з 2020 по 2022 роки.

6. У зв'язку з активною фазою російсько-української війни у 2022 році, Правління АТ «Райффайзен Банк» прийняло 24 лютого 2022 року рішення щодо впровадження низки антикризових заходів для оперативного реагування на ускладнення ситуації в областях України та забезпечення фінансової стійкості банку. До цих заходів входили мінімізація готівки у касах відділень,

визначення ризикованих відділень та переміщення персоналу у безпечні локації, обмеження кредитних лімітів для фізичних осіб та посилення безпеки та баз серверів даних.

7. Наглядова рада, Правління, комітети Наглядової ради та Правління продовжують свою роботу, частково переходячи на віддалений режим. Керівництво прикладає зусилля для пом'якшення впливу на банк, але враховуючи фактори, які перебувають поза сферою його відомостей та контролю, такі як тривалість та серйозність військових дій і подальші рішення уряду та дипломатії.

8. Пандемія призвела до значущих змін у світовій банківській сфері, включаючи прискорення цифрового банкінгу, скорочення використання готівки, збільшення заощаджень та поширення дистанційної роботи як нового режиму праці. Зараз навколишнє середовище та стійкість стали ключовими аспектами для клієнтів і регуляторів у банківській сфері. Наступні кілька років буде визначальними для банківських систем, вимагаючи стратегічних рішень у руслі нових реалій та викликів.

9. На довгостроковому горизонті банки мають уникати обмеження в рамках продукту, галузі чи бізнес-моделі, шукаючи нові джерела цінності. Це можна досягти через впровадження реформ у таких напрямках: переосмислення роздрібного банкінгу, оптимізацію управління капіталом банківської системи, впровадження концепції комерційного банкінгу, посилення трансакційного банкінгу, формування майбутніх глобальних грошових потоків, інноваційні рішення для стабілізації інвестиційної банківської справи та створення нової ринкової інфраструктури на основі різноманітних джерел вартості.

10. Стратегія українських банків у найближчі роки має бути спрямована на чотири ключові елементи: географічну розгортку, масштабування, фокус на конкретних сегментах та вибір оптимальної бізнес-моделі. Ефективна бізнес-модель сучасного банку повинна включати в себе вбудовані цифрові фінансові послуги в операційну модель клієнта (пакетні рішення), економічну модель, що сприяє росту поза балансом, а також постійні інновації та швидкий вихід

на ринок за допомогою передових технологій та таланту.

11. У контексті державних банків в Україні, Мінфін розробляє стратегічні напрями діяльності, які враховують моніторинг потенційних загроз національній безпеці та визначають пріоритети. Однак лідерство на внутрішньому банківському ринку буде залежати від рішучих стратегічних зобов'язань, визначених сьогодні, які відокремлять тих, хто концентрується на збільшенні акціонерної вартості в найближчі п'ять років, і створять можливість для процвітання в майбутньому, ґрунтованому на досягненні стратегічних переваг.

12. У банківській системі України виникає п'ять ключових викликів, які стосуються всіх учасників цього ринку. Ці проблеми включають зниження доходів порівняно з витратами, зростання непрацюючих кредитів, залежність деяких банків від вже дороговартісного рефінансування Національного банку України, масову міграцію населення за кордон та втрату частини персоналу через міграцію або мобілізацію. Банківська галузь пройшла великий технологічний шлях із початку свого існування. Цифрова трансформація дозволила прискорити обмін інформацією та обробку платежів, але зростання очікувань споживачів залишається важливим фактором. Банки постійно викликані новими завданнями, щоб підтримувати високу ефективність та задовольняти потреби своїх клієнтів. Для модернізації функціонування банківської системи України враховуються основні виклики, з якими стикалася ця галузь у 2022 році, такі як реагування на воєнний стан, покращення мобільного досвіду, впровадження штучного інтелекту, оптимізація витрат на обробку платежів та створення омніканальної інтеграції.

СПИСОК ОСНОВНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Булюк В. В. Динаміка структурних показників доходів і витрат банків України: об'єктивна реальність чи кон'юнктурні коливання. *Приазовський економічний вісник*. 2020. Випуск 2(19). URL:http://rev.kpu.zp.ua/journals/2020/2_19_ukr/36.
2. Дребот Н.П., Галайко Н.Р., Галько О.Р. Актуальні проблеми планування банківської діяльності та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2021. №21.14. С. 191-199.
3. Еркес О., Калита О., Сундук Т. Банківська система України в умовах війни. *SCIENTIA·FRUCTUOSA*. 2022. № 144(4). С. 122–133.
4. Забчук Г., Іващук О. Ризики банківської системи України в умовах воєнного стану. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2022. № 1–2. С. 50–61.
5. Левандівський О.Т., Криховецька З.М., Мацьків В.В. Ринок цінних паперів у фінансовому забезпеченні грошово-кредитних відносин. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону* : науковий журнал. Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2022. Вип. 18. Т. 2. С.184-193.
6. Мельничук Ю.М. Напрями залучення депозитних коштів як основного джерела інвестування незалежного бізнесу. *The actual problems of regional economy development*. 2021. № 1.17. С. 184-189.
7. Побоча К. П., Білюк В. А., Гарник М. О. Сучасні тенденції та проблеми банківського інвестування в Україні. *Гроші, фінанси і кредит*. №41. 2020. С. 285-289.
8. Сакур О.С., Щур Р.І., Мацьків В.В., Білий М.М. Формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки як фактору відновлення в післявоєнний період. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону* : науковий журнал. Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2023. Вип. 19. Т. 1. С. 270-277.

9. Швайко Л.М., Микиша А.Д. Сучасні тенденції розвитку банківської системи України. *Соціальна економіка*. 2022. Випуск 63. С. 145–155.

10. Щур Р.І., Мацьків В.В., Плець І.І. Особливості функціонування небанківських фінансових установ в умовах воєнного стану. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2022. Т. 27. Вип. 4(94). С.46-49.